

LÄRAR- HANDLEDNING

Vitsippor och pissrättor
av Oskar Kroon & Hanna Klinthage
En handledning av Chris Qwist

Om boken

Ganska ofta tänker jag på råttorna. Både på dom vanliga som kilade runt bland brödrostar och bråte, och på dom där andra. Pissråttorna, som förpestade livet för den enda som vågade vara sig själv.

Jag ska berätta om Krister. Min brorsa.

Jag ska berätta vad det var som hände den där vidriga vintern.

Kaj älskar sin storebror Krister. Han vet och kan så mycket. Om rymden, robotar och parallella universum. Om att ta rätt buss och hitta de bästa grejerna på tippen. Krister vågar vara sig själv. Eller så kan han inget annat. Han är som han är. Det är bara det att det ställer till problem.

Som med den där Sacke, till exempel.

Till slut kan Kaj inte längre se på. Han måste göra något. Han måste rädda Krister.

Augustprisvinnaren Oskar Kroon är tillbaka med en finstämd och gripande berättelse om syskonskap och utsatthet.

Om författare och illustratör

Oskar Kroon, född 1980 och uppvuxen i Växjö, är en svensk författare och kulturskribent. 2019 tilldelades han Augustpriset i barn- och ungdomskategorin för *Vänta på vind*.

FOTO: KAUSA GÖRANSSON

Hanna Klinthage är född 1992 och är uppvuxen utanför Kristianstad. Hon är verksam som illustratör och arbetar just nu främst med bilderboks-illustration, serier och animation.

FOTO: KAUSA GÖRANSSON

Arbeta med boken utifrån lärarmaterialet

Upplägget i detta lärarmaterial är gjort på ett sådant sätt att parallellt med att ni läser boken så kan du som lärare lägga upp ett längre projekt där eleverna få lära sig att *resonera kring känslor, förstå vad mobbning verkligen är och även reda ut hur vi alla kan hjälpas åt för att motverka mobbning och kränkande handlingar.*

Materialet inleds med en introduktion och sedan väljer du om eleverna ska läsa enskilt, i par eller kanske som en stafettläsning i helklass. Vissa kapitel läses var för sig och andra kan vara flera tillsammans.

Samtalen, övningarna och aktiviteterna kopplar direkt till arbetet kring mobbning.

Före läsningen

Titta gemensamt på framsidan av boken, observera detaljer i bilden och läs titeln tillsammans.

- Vad ser ni på omslaget och vilka tror ni att det är?
- Vad händer på bilden?
- Vilken känsla får du när du ser bilden?
- Vad tycker ni att titeln säger om det vi kan väntas läsa om i boken?

Prata om det i klassen eller skriv i din skrivbok.

Läs baksidan på boken.

- Vad får vi för information?
- Vad tror du att boken kommer att handla om?

Läs denna inledande text för eleverna.

Det var så sorgligt alltihop. Med geggan och med kölden och med alla prylarna som inte behövdes. Allt som bara slängdes på tippen i en hög, eller blev mosat i en blå container.

Så här efteråt tänker jag på allt som hände den där vintern. På soptippen tänker jag såklart, och på berget bakom skolan.

Ganska ofta tänker jag på råttorna. Både på dom vanliga som kilade runt och pep bland brödrostar och bråte, och på dom där andra. Pissrättorna, som förpestade livet för den enda som vågade vara sig själv.

Det kommer kanske alltid att finnas såna råttor. Kanske kommer man aldrig ifrån dom.

Men det finns vitsippor också.

På våren slår vitsipporna ut som små solsystem i slänten mellan tippen och bilvägen. Då är det nåt som bubblar i människornas kroppar.

Det var Krister som berättade för mig om solsystemen. Att det antagligen finns hur många som helst.

Och nu ska jag berätta om honom. Om Krister, min brorsa. Jag ska berätta vad det var som hände den där vidriga vintern.

- Vad har ni för förväntningar på boken nu?

Under läsningen

ORD OCH UTTRYCK

Efter varje läsning tittar ni också extra noga på vad ord och begrepp verkligen betyder. Gräv ner er i dessa, vänd och vrid på dem och sätt in dem i andra sammanhang. Skriv gärna upp på tavlan så alla ser.

LÄSFÖRSTÅELSEFRÅGOR

Dessa är indelade i tre kategorier:

- På raderna, som handlar om att hitta svaret i texten.
Det explicita.
- Mellan raderna, att dra egna slutsatser, analysera, inferera och tolka. Det implicita.
- Bortom raderna, att reflektera och tänka mer utanför berättelsen, antingen genom att diskutera i helklass eller mindre grupper. Här görs också kopplingar till elevens egna erfarenheter.

AKTIVITETER

Här finns förslag på samtal, skrivövningar, undersökningar och andra aktiviteter som eleverna kan genomföra.

Avstigning för samtliga

Läs kapitlet och jobba med övningarna.

ORD OCH UTTRYCK

enormt, pyste, sticker i magen, okända, iskyla, gasta, sörjande, bullrande, oändligt.

LÄSFÖRSTÅELSEFRÅGOR

På raderna

- Vart var Kaj på väg någonstans?
- Varför missade Kaj hållplatsen där han skulle gå av?
- Hur märker man att någon har "snälla ögon"?

Mellan raderna

- Varför tyckte pappa att Kaj var cool som åkte buss själv?
- Varför var busschauffören först arg och sen snäll?
- Varför blev Kaj lugnare när han sa Kristers namn?

Bortom raderna

- Hur kan man uppleva det om man hamnar någonstans där man är ensam och inte känner igen sig?
- Hur gör man när man "försvinner iväg i tankarna"?
- Vad innebär det att "ha dåligt samvete"?

AKTIVITETER

Bearbeta dikter om ensamhet

Googla "dikter om ensamhet" och välj "bilder".

Printa ut det antal du tycker passar och som är lämpliga för din grupp. Klipp ut och plasta förslagsvis in för bättre hållbarhet.

Prata om och repetera vad det är att känna sig ensam och i vilka situationer man kan uppleva den känslan.

Låt eleverna få läsa dikterna i par eller grupper och be dem göra en analys av vad personen som skrivit dikten vill säga till läsaren.

Presentera för varandra.

Min brorsa

Läs kapitlet och jobba med övningarna.

ORD OCH UTTRYCK

universum, parallella, oändligt, obehagligt, borttappat, pipiga, brydde sig inte.

LÄSFÖRSTÅELSEFRÅGOR

På raderna

- Varför tyckte pappa att det var lite obehagligt med parallella universum?
- Varför tyckte Kaj att han behövde en telefon?
- Vad var det Krister inte var bra på?

Mellan raderna

- Varför tycker Kaj att Krister kan allt?
- Varför blev det en särskild kväll just denna kväll?
- Hur kom det sig att Kaj och Krister fick äta glass i soffan som de annars inte fick göra?

Bortom raderna

- Vad menar Krister med att man "egentligen inte kan komma bort"?
- Hur kan man "se ut som en nyutslagen vitsippa"?
- Varför kan det leda till problem om man inte är som alla andra?

AKTIVITETER

Att vara sig själv

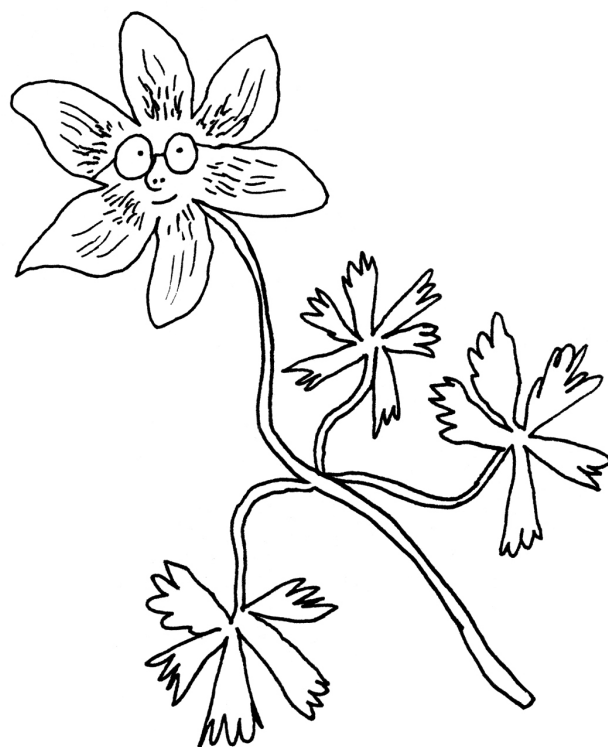
Prata med eleverna om att "våga vara sig själv" handlar om att man inte hela tiden ska behöva tänka på vad man gör och hur man gör det. Att känna trygghet i att man duger som man är och att man kan vara den man är. Det betyder förstås inte att det är okej att vara elak eller liknande bara för att "det är den jag är" och det är inte okej att spela ut dåliga egenskaper som bidrar till att någon annan far illa.

Dela in eleverna i grupper eller par och skriv upp de tre punkterna nedan som de tillsammans ska samtala om.

Vad tycker de att det innebär i deras liv att:

1. ... våga vara sig själv.
2. ... vara sann mot sig själv.
3. ... sluta jämföra sig med andra.

Låt grupperna/paren får redovisa för klassen vad de har pratat om.

Snöbollskriget + Värre än covid

Läs båda kapitlen och jobba med övningarna.

ORD OCH UTTRYCK

kaos, enormt, knalligt blå, pipande ljud, nävarna, rispigt, svor, velade, kolla läget, fälla ihop.

LÄSFÖRSTÅELSEFRÅGOR

På raderna

- Vad var alla elever mitt uppe i den här dagen?
- Vad hände där uppe på kullen?
- Vad gjorde Kaj och Naima för att hjälpa Krister?

Mellan raderna

- Hur tror ni att det kändes i Kaj när han förstod att det var Krister som skrek?
- Varför tror ni att Kaj hjälpte Krister fast han egentligen inte vågade?
- Varför tror ni att Krister inte ville titta på Kaj?

Bortom raderna

- Hur kommer det sig att man väljer att utsätta någon för slag och våld?
- Vad skulle det få för konsekvenser i världen om alla skulle använda sig av våld för att få bestämma?
- Hur kan man skydda sig om man blir utsatt för våld?

AKTIVITETER

Öva på att säga ifrån

Prata med eleverna om att det alltid är de vuxnas ansvar att stoppa mobbning. Men samtidigt som vuxna arbetar för att stoppa mobbningen kan man själv öva på att säga ifrån. Att säga ifrån när någon är taskig mot en själv kan vara väldigt svårt, men det kan också vara stärkande.

Nedan har du några aktiviteter som ni kan prova i klassen:

1. Fundera på en situation där du inte vågade säga ifrån. Det kan till exempel vara när en klasskompis skrattade åt något du sa i klassrummet eller att någon har sagt något taskigt till dig.
2. Skriv ner vad klasskompisen brukar säga.
3. Vad skulle du vilja svara, men kanske inte har vågat göra? Skriv ner svaret.
4. Läs högt för dig själv vad du skulle vilja svara om det händer igen.
5. Öva på situationen. Förslagsvis kan ni prova mot varandra i klassen.
6. Nästa gång situationen uppstår kanske du vågar säga ifrån och efteråt känns det bättre och ger dig bättre självkänsla.

Skitskytte

Läs kapitlet och jobba sedan med övningarna.

ORD OCH UTTRYCK

magknip, smittspridare, tapetserade, säga åt på skarpen, strejkade, kretslopp, fräste, fnös, hinna, rekordfart, bebisröst.

LÄSFÖRSTÅELSEFRÅGOR

På raderna

- Varför kallades man "smittspridare" om man var sjuk?
- Vad var det för tema på idrotten?
- Vad hände när Kaj och Naima hade hämtat mat i matsalen?

Mellan raderna

- Varför blev Naima och Kaj kvar på tjockmattan hela idrottslektionen?
- Hur kände Kaj det när Naima sa att de inte var kära?
- Vad menade Sacke när han sa att han och hans kompisar längtade efter Krister?

Bortom raderna

- Är det okej att vara hemma från skolan även om man inte är sjuk på riktigt?
- Kan man bli sjuk av att någon mobbar en?
- Varför kan det ibland vara svårt att säga ifrån?

AKTIVITETER

Vad kan man säga till någon som mobbar
Prata med eleverna om vad man kan säga till någon som mobbar och skriv upp deras förslag på tavlan.

Kommer de inte i gång kan du hjälpa till genom att tipsa om följande sätt att uttrycka sig på:

1. Jag tycker inte att det där var roligt.
2. Har du tänkt på hur det där kan uppfattas? Andra kan bli ledsna.
3. Det stämmer inte det du säger. Alla människor är olika men också lika mycket värda.
4. Det där ordet är negativt och jag tycker att du ska sluta använda det på det sättet.
5. Lägg av, det där är inte snällt.

Prova att spela upp situationer där eleverna får använda sig av det de själva har kommit på eller punkterna ovan.

Soptippen

Läs kapitlet och jobba sedan med övningarna.

ORD OCH UTTRYCK

elsopor, slingrade, onödigt, obehöriga, neongul, värdefulla, pension, smutsvit, kappsäck, en plan, oroad, astronomi, skjul.

LÄSFÖRSTÅELSEFRÅGOR

På raderna

- Vad var soptippen för ett ställe, där Naima och Kaj brukade vara?
- Vem var Zozou?
- Vad brukade Naima, Krister och Kaj göra på soptippen?

Mellan raderna

- Varför tyckte Kaj inte att det var lika roligt på soptippen utan Krister?
- Varför trivdes Krister bättre på astronomi-klubben?
- Vad menade Naima med att "vuxna ofta tänker så mycket på åldern"?

Bortom raderna

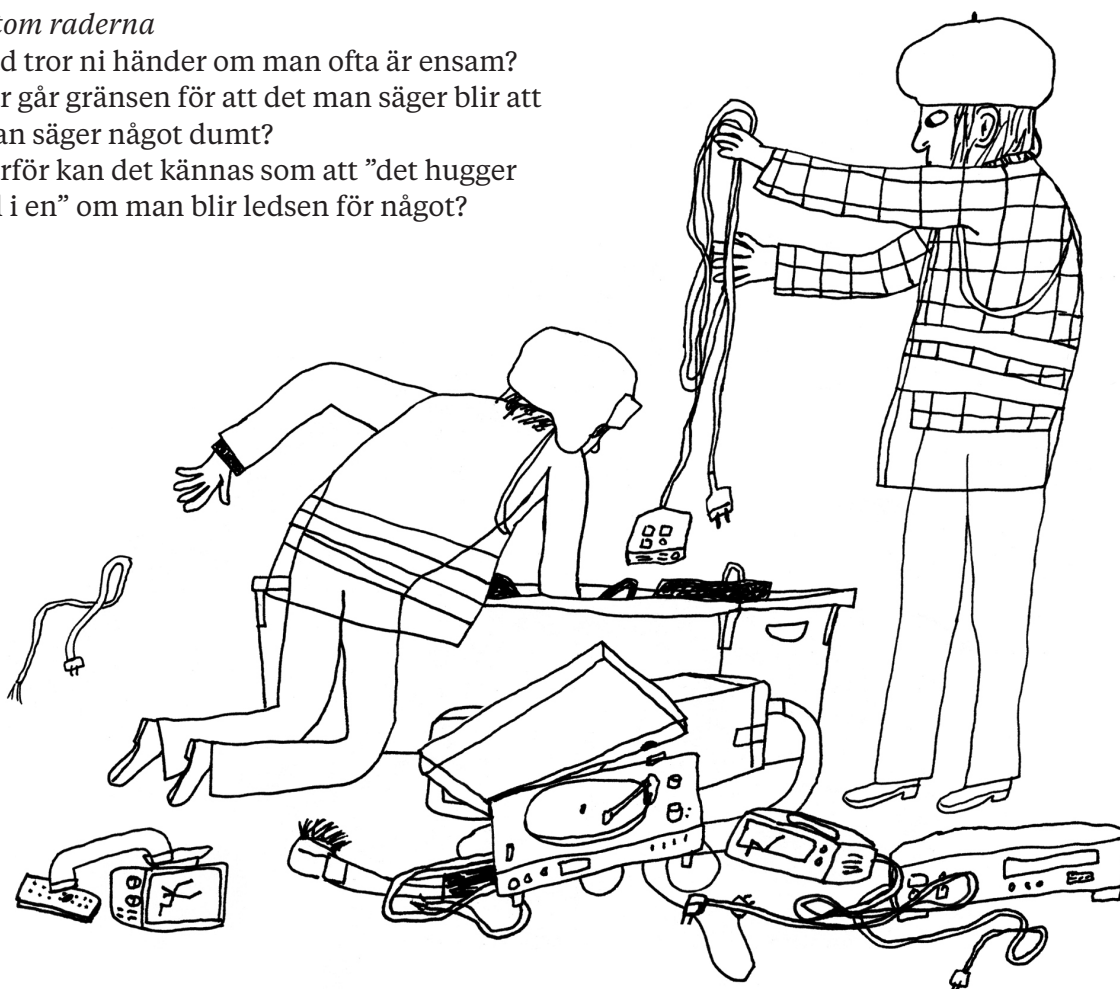
- Vad tror ni händer om man ofta är ensam?
- Var går gränsen för att det man säger blir att man säger något dumt?
- Varför kan det kännas som att "det hugger till i en" om man blir ledsen för något?

AKTIVITETER

Vad är ensamhet för dig?

Följ upp frågan som ni pratade om tidigare där eleverna fick fundera på vad som händer om man ofta är ensam. Fundera tillsammans över om det alltid är dåligt att vara ensam. Låt eleverna få ta ställning till vad de tycker att ensamhet är:

1. Att kunna få varva ner och ta det lugnt.
2. Att inte ha någon att dela tankar och funderingar med.
3. Att inte ha någon att umgås med i skolan eller på fritiden.
4. Att vara omgiven av människor men ändå känna sig ensam.
5. Att ingen förstår mig eller känner som jag.

Odjursordet + Pappa

Läs båda kapitlen och jobba sedan med övningarna.

ORD OCH UTTRYCK

kritvit, tråkigt, volymen, final, medaljchans, hemskt, specialeffekter, glansiga.

LÄSFÖRSTÅELSEFRÅGOR

På raderna

- Varför fick Kaj och Krister borsta tänderna själva?
- Varför tyckte pappa att man fick lov att låta högt när det var sport på TV?
- Vilken bok ville Kaj helst ha sagor ifrån?

Mellan raderna

- Vad menas med att det ”knyter sig i magen”?
- Varför var ordet mobbad som ett odjur för Kaj?
- Varför fick pappa ”glansiga ögon” ibland när han tittade på Kaj och Krister?

Bortom raderna

- Varför tror ni att man ibland inte vill berätta att man är mobbad?
- Varför vill man oftast inte oroa någon som är ledsen?
- Är det viktigt att den lek man leker eller den saga man läser är just den/det jag vill?

AKTIVITETER

Att berätta om mobbning

Prata vidare med eleverna om att det kan vara svårt att berätta för andra att man blir mobbad och därför kan det vara bra att träna på att kunna prata om sådant som är svårt.

Be eleverna fundera på något som de skulle vilja prata med en kamrat eller en vuxen om och som de har varit med om nu eller tidigare.

Är det svårt att komma på kan man välja en tänkt situation.

Låt dem sedan skriva brev där de tar upp den tänkta saken som om de ska berätta för någon annan.

Du kan ge eleverna förslag på hur de kan börja sina brev:

1. Jag behöver berätta en sak för dig som är jobbigt för mig att prata om ...
2. Jag behöver hjälp med en sak som jag har försökt lösa själv, men det går inte.
3. Jag är rädd för vad du ska tänka om mig och om ni ska tycka att jag misslyckats så därför har jag inte berättat det här tidigare.
4. Jag är ensam på skolan och på rasterna och ingen vill vara med mig.
5. Jag är mobbad och det har gått så långt att jag inte orkar göra något åt det.
6. Jag förstår att det här kan vara jobbigt att höra men jag behöver verkligen er/din hjälp för att lösa ett problem.

Lyssna till ditt hjärta

Läs kapitlet och jobba sedan med övningarna.

ORD OCH UTTRYCK

sipprade, skavde, katastrof, kretslopp, seriösa, fokuserad, volym, drömvärld, refrängerna, hopplöst, tickade.

LÄSFÖRSTÅELSEFRÅGOR

På raderna

- Vem var Liza Bengtsson och varför gillade hon kretslopp?
- Varför låste Kaj ibland in sig på toaletten?
- Vad gjorde pappa om kvällarna när han lagade mat?

Mellan raderna

- Vad menar Kaj när han säger att "mössan kliade lite extra" och "fukten gick igenom kängorna"?
- Varför kände Kaj att livet på riktigt hade förändrats och aldrig skulle bli det samma igen?
- Varför kändes det lättare när de var på soptippen?

Bortom raderna

- Vad menar man med att man ska "lyssna till sitt hjärta"? Förklara.
- Vad betyder det att vara på ett ställe där man kan få vara helt ifred?
- Hur kommer det sig att man ibland blir arg när man egentligen är ledsen?

AKTIVITETER

Hjälpa en person som blir mobbad

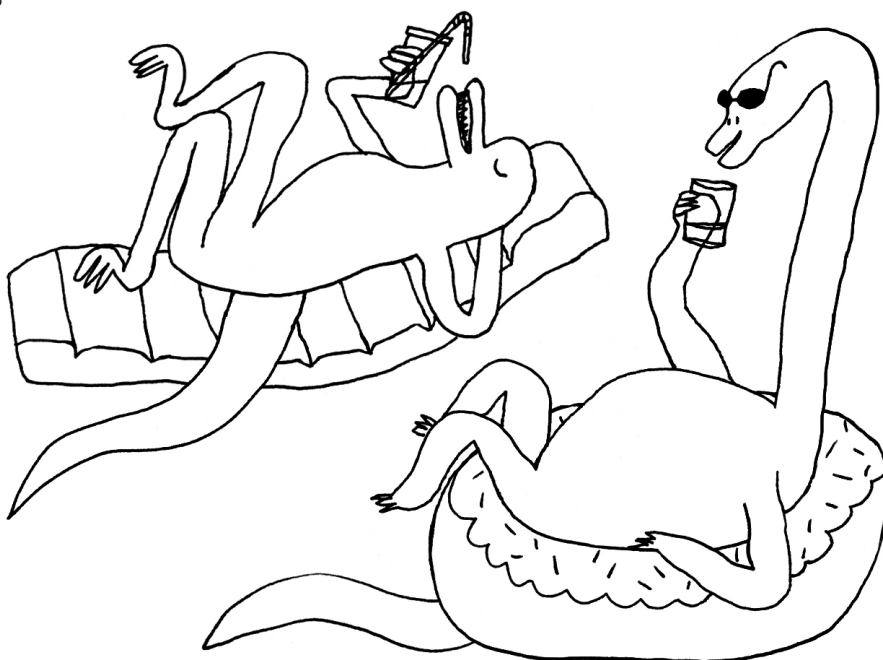
Prata med eleverna om att även om det är de vuxnas ansvar att ta hand om situationen när någon blir mobbad så kan vi alla göra saker för att hjälpa till.

Låt eleverna få fundera över vad man kan säga och göra för att hjälpa en kamrat som man upptäcker blir mobbad.

Skriv ner deras svar på tavlan och be dem förklara hur de tänker. Låt dem ge varandra respons på vad de tycker om förslaget.

Nedan har du några punkter som stöd och förslag:

1. Jag såg vad som hände dig förut och det är verkligen inte okej.
2. Ingen har rätt att behandla dig så där. Ska jag följa med dig och berätta för en vuxen?
3. Hur känner du dig? Jag skulle bli ledsen om det hände mig.
4. Bara så att du vet så tycker inte jag att det där skämtet var roligt.
5. Hur kändes det som hände dig nyss?

Liza Bengtsson

Läs kapitlet och jobba sedan med övningarna.

ORD OCH UTTRYCK

löjliga, flabben, oändliga, brillor, flina, löjligaste, föste, tjutande av skratt, stressat.

LÄSFÖRSTÅELSEFRÅGOR

På raderna

- Vad hade Sacke, Crabbe och Goyle gjort?
- Varför ville inte Kaj säga något till lärarna?
- Vad ville Naima att de skulle göra?

Mellan raderna

- Varför kände Kaj det som att "han lyfte från marken" när Liza Bengtsson sa att hon skulle ordna upp allt?
- Varför tror ni att Liza Bengtsson såg stressad ut?
- Varför litade inte Naima på Liza Bengtsson?

Bortom raderna

- Vad betyder det att man "litar på någon" och när kan man göra det?
- Hur illa får något bli innan man måste agera även om man lovat att inget säga?
- Vad behöver de vuxna göra för att barn ska kunna lita på dem?

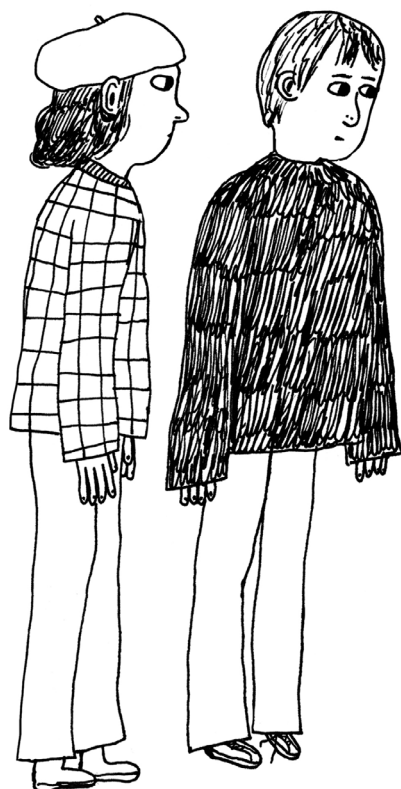
AKTIVITETER

De vuxnas ansvar på skolan

Prata med eleverna om att det alltid är de vuxnas ansvar på skolan att utreda en situation där det uppstår mobbning och/eller kränkningar.

Utgå förslagsvis från punkterna nedan som underlag för samtalet:

1. Skolan ska ta reda på vad som har hänt, det kallas för att utreda situationen. Man kan göra det på lite olika sätt men oftast innebär det att man pratar med den som blir utsatt och den som utsätter.
2. Skolan ska jobba för att stoppa mobbningen och också lyssna på de förslag som de inblandade eleverna kan ha.
3. Skolan ska jobba för att det som har hänt inte kommer att hända igen.
4. Skolan kan göra en orosanmälan till Socialtjänsten om man är orolig för ett barn eller en ungdom (prata om vad orosanmälan och Socialtjänst är).

Curling + Paradiset

Läs båda kapitlen och jobba sedan med övningarna.

ORD OCH UTTRYCK

rynka brynen, prylar, hötte, ruckliga, kravlade, misstänkte, extremt, ovetande, skärvor, biografier, revykungar.

LÄSFÖRSTÅELSEFRÅGOR

På raderna

- Vad drömde Kaj om?
- Beskriv stället där Kaj och Krister hade varit tillsammans med pappa?
- Vad gjorde Kaj och Krister på ön?

Mellan raderna

- Varför sa Naima att de var tvungna att fixa allt själva?
- Varför längtade Kaj till paradison?
- Varför var pappa glad på ön där de hade varit på sommaren?

Bortom raderna

- Är det alltid en bra lösning att slå tillbaka? Förklara hur ni tänker.
- Tror ni att alla behöver ett paradisställe att vara på? Förklara varför du tror som du gör.
- Vad kan ett paradisställe vara för något?

AKTIVITETER

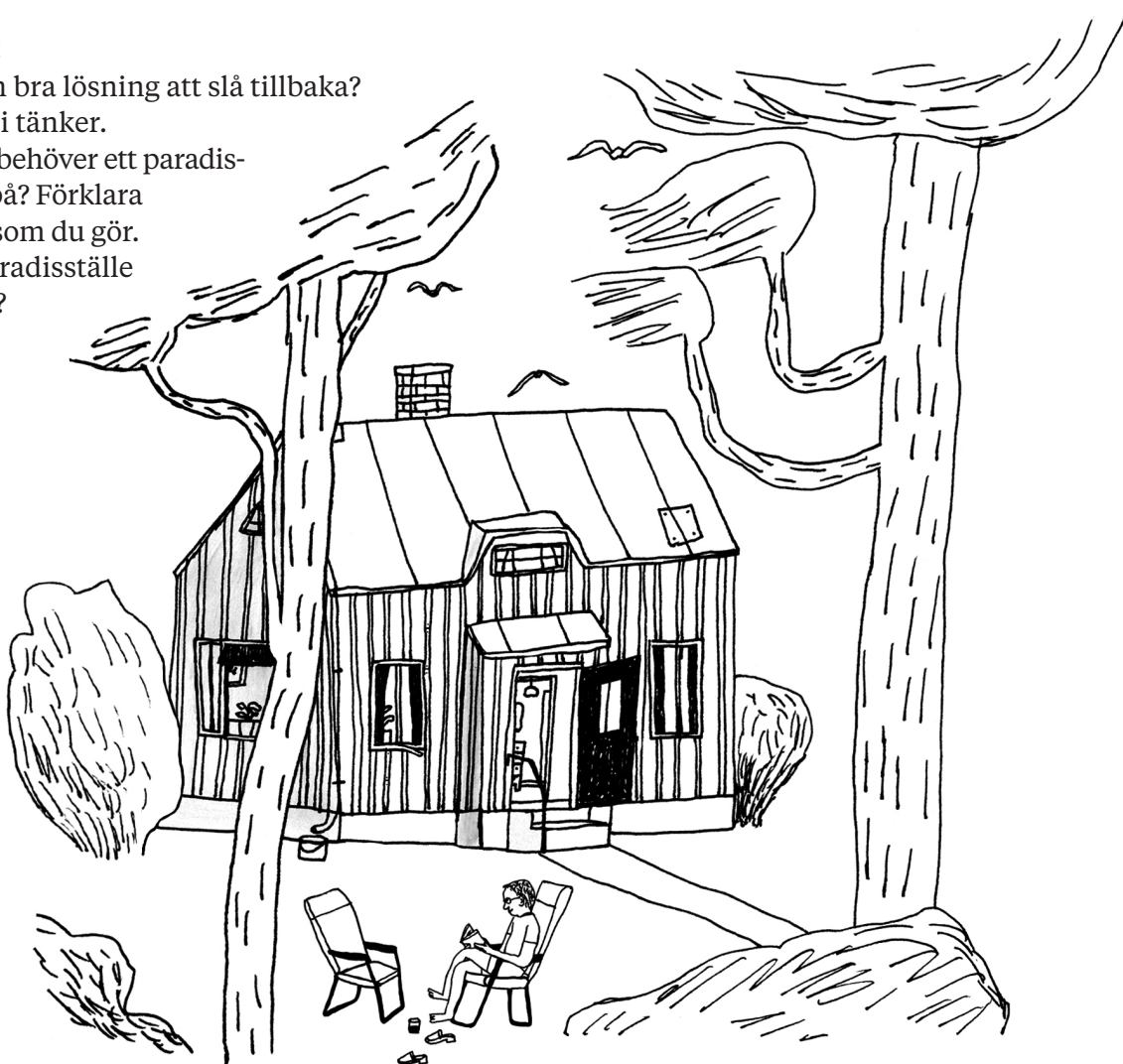
Vad är ditt paradiset?

Knyt an till sista frågan om vad ett paradisställe kan vara för något och be eleverna fundera en stund på vad deras personliga paradisställe är.

Förslagsvis kan man låta dem arbeta i par och berätta för varandra.

Sedan låter du eleverna både beskriva i text och även göra illustrationer till, på stora papper.

Redovisa och berätta för varandra, jämför hur olika det kan vara mellan olika personer.

En överkörd hund + En lillebror utan storebror

Läs båda kapitlen och jobba sedan med övningarna.

ORD OCH UTTRYCK

klunga, överkörd, hemskheter, picka stenhårt, svept förbi, digerdöden, ärligt, tröstad, nyupptäckta.

LÄSFÖRSTÅELSEFRÅGOR

På raderna

- Vilka var det Kaj mötte på skolgården och vad sa de?
- Vad gjorde Krister för att slippa prata om det som hände?
- Hur märkte Kaj att Krister förändrades?

Mellan raderna

- Vad betyder det när det i texten står att Kaj "blir alldeles kall"?
- Varför kände sig Kaj extra ensam nu när Naima var sjukskriven?
- Varför frågade Liza Bengtsson Kaj om allt var bra?

Bortom raderna

- Hur kan vuxna på skolan göra för att uppmärksamma när någon inte mår bra?
- Hur kan man själv göra om man märker att någon inte mår bra?
- Hur kan man säga att man "håller på och förlorar någon när de ändå är där"?

AKTIVITETER

Vad gör jag för att må bättre?

Prata med eleverna och återkoppla till sekvensen där Krister försöker göra saker för att slippa prata och må lite bättre.

Fråga eleverna om de tror att saker och ting blir bättre då eller om problemet ändå är kvar.

Låt dem sedan prata i par om vad de själva brukar göra för att må bättre om de har varit ledsna eller arga.

Återkoppla i den stora gruppen och skriv upp det som grupperna har pratat om på tavlan. Låt dem gärna få berätta hur de brukar tänka och göra i sådana situationer.

Ligister + Den värsta matchen

Läs båda kapitlen och jobba sedan med övningarna.

ORD OCH UTTRYCK

ligister, upprörda, pyroman, härjade, taktik, stelnade till, skumt, påmind, skämdes, skydda, normal, perfekt, komiska, fumlighet, knölat ner.

LÄSFÖRSTÅELSEFRÅGOR

På raderna

- Vad var det som några ligister hade gjort?
- Vad hände under Kajs handbollsmatch?
- Vad gjorde Kaj efter matchen?

Mellan raderna

- Vad betyder det att man ”skapar laganda”?
- Vad är ett mobboffer?
- Varför spelade Kaj dåligt under matchen?

Bortom raderna

- Vad tycker ni är värst, ligister eller mobbare? Finns det likheter?
- Vilka personer kan bli mobboffer?
- Vad innebär det att vara normal?

AKTIVITETER

Vad är normen för normalt?

Diskutera vidare om vad som kan kallas normalt. Prata om situationen i berättelsen där Kaj får en ofrivillig tanke om att Krister inte skulle vara normal och koppla det till att ingen kan tala om för någon annan hur den ska tycka, tänka eller vara.

Gör sedan aktiviteten ”Pest eller Kolera” för att öva eleverna på att ta ställning och se hur olika man kan tycka om saker.

Ha två sidor i klassrummet som man kan välja utifrån dina påståenden.

Säg påståendet och låt eleverna gå till den sida som representerar det de tycker stämmer för dem.

Är gruppen mogen för det kan du vid varje omgång välja några som för att förklara varför de tycker som de gör.

Förslag till påståenden:

1. Om du bara fick dricka Fanta eller Cola resten av ditt liv, vad väljer du då?
2. Om du hamnade på en öde ö, skulle du då ta med dig en spade eller en hink?
3. Om du skulle välja att leva utan din dator eller din mobil, vad väljer du då?
4. Om du skulle välja mat på restaurang skulle det bli hamburgare eller pizza?
5. Vad skulle du helst vilja ha, längre sommarlov eller längre jullov?

Var liten stjärna + En vidbränd Chewbacca

Läs båda kapitlen och jobba sedan med övningarna.

ORD OCH UTTRYCK

oron, entrén, hålla koll, oceaner, strök, sorgset, rusning, friheten, skyddsrum, krig, regler, riktigt illa, regler, kravlade, geggiga, smög, orörlig.

LÄSFÖRSTÅELSEFRÅGOR

På raderna

- Vad gjorde Kaj, Krister och pappa för att slippa prata om det som var jobbigt?
- Varför hittade inte Kaj Krister på rasten?
- Vad hände på berget utanför skolgården?

Mellan raderna

- Vad menar man egentligen när man "rycker på axlarna"?
- Varför kände Kaj att något inte stod rätt till?
- Varför beskrivs det som att Sacke, Crabbe och Goyle har hittat ett byte att fälla?

Bortom raderna

- På vilket sätt kan regler vara till skydd för oss alla?
- Hur kan det hända att man bli en mobbare som gör hemska saker mot andra?
- Hur kan man hitta mod för att hjälpa någon som är utsatt?

AKTIVITETER

Rädda en kamrat

Återkoppla till avsnittet där Kaj gör något som han annars inte skulle ha vågat eftersom han vet att Krister är ensam och utsatt.

Berätta för eleverna att ni ska göra en lek där de ska få öva på att uppmärksamma när någon är ensam och behöver hjälp.

1. Låt alla elever få varsin ärtpåse.
2. Bestäm hur de ska röra sig runt i rummet (gå, krypa, snurra, baklänges etc.).
3. Ärtpåsen ska man ha på huvudet, ryggen eller annan kroppsdel som du bestämmer.
4. Sätt gärna på musik som gör att du lätt kan signalera att man ska börja eller sluta.
5. Varje gång man tappar sin ärtpåse ska man stå helt stilla och hålla händerna högt upp i luften och vänta på att någon annan kommer dit för att sätta dit ärtpåsen igen (utan att tappa sin egen).
6. Fortsätt tills du vill byta rörelse eller stanna för att prata om hur väl de tycker att de uppmärksammar en kompis i nöd.

Syskonkärlek + Sparken + En doft av pyroman + Kramen

Läs de fyra kapitlen och jobba sedan med övningarna.

ORD OCH UTTRYCK

kved, förintad, tåriga, ogjort, idiotiskt, fly, vasst, onödigt, konstigt, skildes åt.

LÄSFÖRSTÅELSEFRÅGOR

På raderna

- Vad gjorde Kaj för att hjälpa Krister?
- Vad gör Kaj efter att han har sparkat Krister?
- Vad pratar Kaj och Krister om när Krister har hämtat Kaj på fritids?

Mellan raderna

- Varför kunde inte Kaj säga något till Sacke, Crabbe och Goyle?
- Varför sparkade Kaj Krister?
- Hur tycker ni att Tony handskas med situationen?

Bortom raderna

- Vad innebär det att man är ”elak på riktigt”?
- Hur stor betydelse har det att man får kramar?
- Kan man förlåta vad som helst?

AKTIVITETER

Egenskaper vi behöver

Prata med eleverna om hur det kom sig att Krister klarade av att förlåta Kaj fast han hade sparkat honom.

Diskutera också hur eleverna tror att Kaj mådde efter att han hade gjort så mot Krister. Fråga eleverna vilken effekt det kan få om man lär sig att förlåta och vad som händer om man inte gör det.

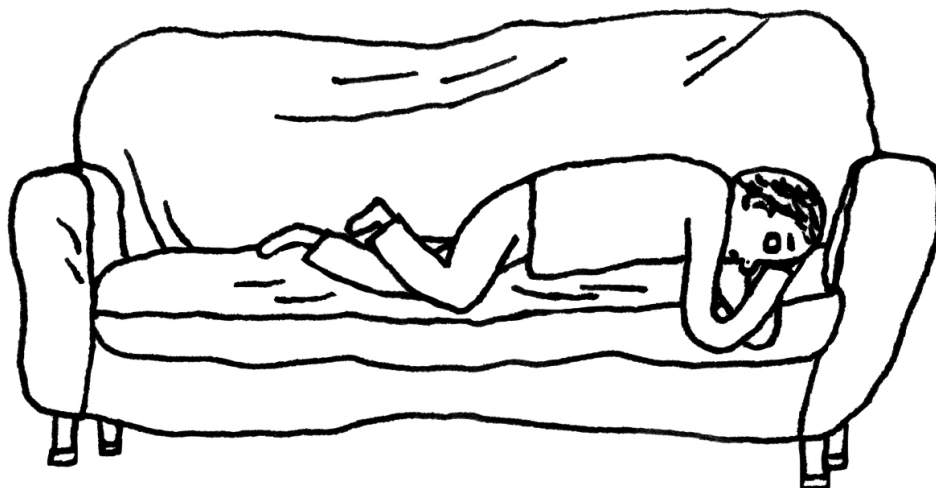
Prata också om vad det betyder att förlåta på riktigt.

Efter det kan ni ta det ett steg vidare och prata om vilka andra egenskaper man kan behöva utveckla för att skapa en miljö både i skolan och hemma som är trivsamt för alla.

Skriv upp elevernas förslag på tavlan och prata om innebörden och användningen av egenskaperna.

Exempel:

1. Vara inkluderande
2. Vara hjälpsam
3. Vara positiv
4. Vara uppmuntrande
5. Vara omtänksam
6. Vara ödmjuk
7. Vara vänlig
8. Vara förstående

Planer på tippen

Läs kapitlet och jobba sedan med övningarna.

ORD OCH UTTRYCK

barack, textilåtervinning, gastade, antagligen, smaka på sin egen medicin, bortanför, genomförs, bortsett, föreslog.

LÄSFÖRSTÅELSEFRÅGOR

På raderna

- Vad menar Zozou med "Moppade möbler" och vad är det för något?
- Hur beskriver Zozou att man måste lära känna fienden?
- Vilka planer kommer Naima på?

Mellan raderna

- Hur tror ni att det kändes för Kaj när han fick berätta hur han kände för Naima?
- Det står i berättelsen att Naima "lyste upp". Vad betyder det?
- Hur kom det sig att Kaj kunde skratta med Naima när han egentligen var ledsen?

Bortom raderna

- Vad innebär det att "ta hämnd på någon"?
- Kan man umgås med vänner som inte är som man själv är? Förklara.
- Vad kan hända om inte de vuxna finns och hjälper till när något känns svårt?

AKTIVITETER

Träna på känslor

Prata med eleverna om att det är många känslor som far genom kroppen på Kaj och att det för oss alla ibland kan vara svårt att hålla ordning på vad det egentligen är man känner.

Berätta att ni ska göra en aktivitet där alla ska få öva på att uttrycka/visa en viss känsla och även att kunna se och analysera känslor.

1. Dela in eleverna i två grupper där de sitter eller står mitt emot varandra.
2. Säg att du kommer att hålla upp en lapp mot en grupp i taget som det står en känsla på.
3. Alla elever i den aktuella gruppen ska visa känslan på ett så tydligt sätt de kan.
4. Den andra gruppen ska gissa vad det var för känsla.
5. Prata om hur känslan upplevdes, var i kroppen den sitter och om den är svår att visa.
6. Byt sedan och låt den andra gruppen göra samma sak.

Förslag på känslor du kan skriva på lapparna: glad, vilsen, arg, sur, rädd, orolig, nervös, förväntansfull, kär, eftertänksam, skamsen osv.

Vi två + Rulltårtan + Telefon

Läs kapitlet och jobba sedan med övningarna.

ORD OCH UTTRYCK

ohörbart, uppmärksamhet, sämsta, kampsport, skum, skrämman, förberedelser.

LÄSFÖRSTÅELSEFRÅGOR

På raderna

- Vad hände när Kaj vaknade på natten?
- Vad gick Naima helt in för och hur märkte man det?
- Vad hade Naima för plan när hon ringde på kvällen?

Mellan raderna

- Varför sa pappa "Ni två alltså" när han såg att Kaj låg i Krister's säng på morgonen?
- Varför tänkte Kaj att det till och med kanske var synd om Sacke?
- Varför tycker Kaj att Krister har tillräckligt med Astronomiklubben?

Bortom raderna

- Vad är "terapi" och vad kan man ha det till?
- Vilken typ av informationen får man via internet och hur säker är den?
- Kan man säga att någon får skylla sig själv om man blir mobbad? Förklara.

AKTIVITETER

Skoj eller mobbning?

Prata med eleverna om delen i texten där Naima säger att Krister är rätt skum och fråga om de tycker att det finns tillfällen där man får säga så om varandra.

Hur kan man veta var gränsen går mellan att skoja, retas och mobbas går?

Ett sätt att förklara mobbning på är att man känner att man har blivit kränkt många gånger. En kränkning är när någon säger eller gör något som gör att man känner sig ledsen, sårad eller mindre värd.

Berätta för eleverna att det alltid är den som blir utsatt som avgör om det är mobbning.

Prata om vilken typ av kränkningar och mobbning som kan finnas och skriv upp det på tavlan.

Tips på upprepade beteenden som kan klassas som mobbning:

1. Kallar dig för taskiga saker.
2. Sprider rykten om dig.
3. Utsätter dig för våld.
4. Suckar eller gör grimaser när du säger något.
5. Utesluter dig och lämnar dig utanför.
6. Taskiga kommentarer på sociala medier.
7. Läger ut bilder på sociala medier mot din vilja.

En stilla liten grå rök + I krig och kärlek

Läs båda kapitlen och jobba sedan med övningarna.

ORD OCH UTTRYCK

naturreservat, häck, sacco, spioner, skojbråk, flinat, uppspärade, spanade, bråket, hukade, bråken, bevis, rörigt, kluriga, beredskap, besviket.

LÄSFÖRSTÅELSEFRÅGOR

På raderna

- Vad såg Naima och Kaj när de följde efter Sacke, Crabbe och Goyle efter skolan?
- Vad var det som Naima hade förstått från början?
- Vad hände när Sackes pappa kom hem?

Mellan raderna

- Varför började Kaj nästan tycka att det var synd om de tre killarna?
- Vad tror ni att Sacke och hans pappa bråkade om?
- Vad var det som gjorde att Kaj blev så orolig över Naimas plan?

Bortom raderna

- Vad är det att ha en "hållhake" på folk?
- På vilket sätt kan man säga att något är en "nödsituation"?
- Får man göra vad som helst för kärlek?

AKTIVITETER

Vad kan föräldrar göra

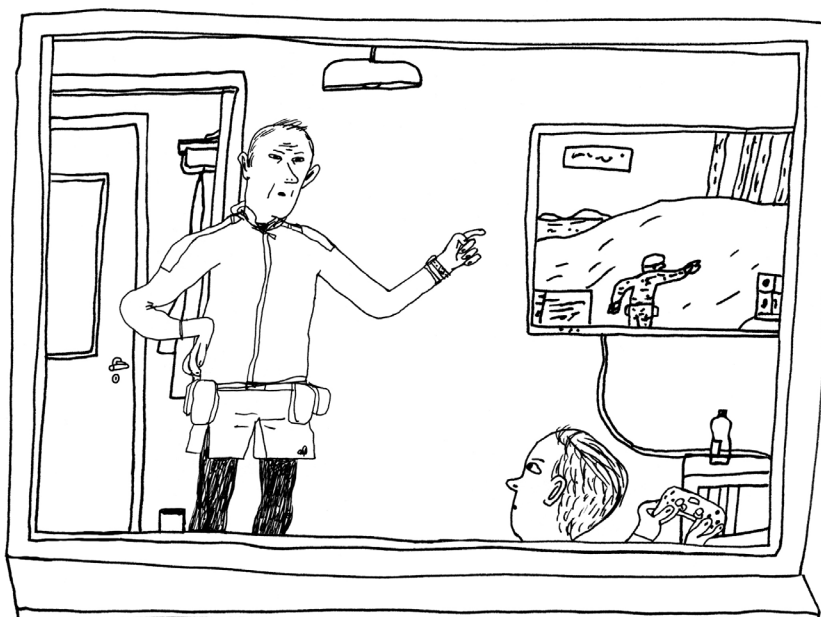
Återkoppla till situationen där Naima och Kaj ser hur Sacke och hans pappa bråkar när pappan kommer hem.

Utgår från frågeställningarna nedan:

1. Hur tror ni att det påverkar ett barn eller en ungdom om det är mycket bråk hemma?
2. Varför tror ni att Sacke och hans pappa bråkar?
3. Vad har föräldrar för ansvar om de vet att deras barn mobbar andra?

Prata sedan om begreppet empati och att föräldrar har ett stort ansvar att träna sina barns empati för andra. Hur kan man göra det? Låt eleverna få fundera över det och stötta dem eventuellt med punkterna nedan:

- Var en förebild för ditt barn.
- Visa själv omtanke om andra.
- Ha för vana att själv kunna säga förlåt.
- Våga prata om känslor med ditt barn.
- Hjälp ditt barn att göra snällt mot andra.

Som apor i bur + Ett pysande ljud

Läs båda kapitlen och jobba sedan med övningarna.

ORD OCH UTTRYCK

människolik, balansen, filmklipp, fulla, avgränsade, giftiga, obehöriga, äga tillträde, rynkade ögonbrynen, uppdatera, upphunna, rufsade.

LÄSFÖRSTÅELSEFRÅGOR

På raderna

- Vad var det Krister tänkte att man skulle kunna få roboten att göra?
- Vilka var det som ropade från skogen och vad sa de?
- Vad hände då Krister och Kaj var på väg hem från tippen?

Mellan raderna

- Hur känner Krister sig när de hör ropen från skogen tror ni?
- Varför tror ni att Sacke, Crabbe och Goyle försvinner när Naima säger åt dem?
- Vad är det som ger Kaj mod att säga åt Sacke?

Bortom raderna

- Vad kan rädsla göra med en människa?
- Hur känns det när man när som helst kan "bli utsatt av någon annan"?
- Vad är en mobbares främsta knep tror ni?

AKTIVITETER

Rättigheter genom Barnkonventionen

Fråga eleverna om de minns vad Barnkonventionen är och varför den har kommit till.

Repetera bland annat att artikel 2 säger att "Barn har rätt att inte bli sämre behandlad än andra barn" och att det är en stor och viktig fråga i samband med mobbning.

Dela in eleverna i par eller grupper och ge dem utvalda artiklar från Barnkonventionen som de ska undersöka betydelsen av. Det kan vara med hjälp av datorer, telefoner och surfplattor.

Låt dem dokumentera och illustrera.

Förslag på artiklar som du kan ha med:

- Du har rätt att inte bli sämre behandlad än andra barn (artikel 2)
- Dina föräldrar och andra måste försöka göra det som är bäst för dig (artikel 3)
- Du har rätt att säga vad du tycker (artikel 13)
- Du har rätt att känna dig trygg (artikel 26)
- Dina föräldrar eller någon annan får inte slå dig eller behandla dig illa (artikel 12)
- Du har rätt att få leka eller vila (artikel 31)

Presentera för varandra.

Vårt universum

Läs kapitlet och jobba sedan med övningarna.

ORD OCH UTTRYCK

gled och gungade, enstaka, påstod, magiska, bullret, fantastiskt, särskilt, akta, nödvändigt, enda utvägen.

LÄSFÖRSTÅELSEFRÅGOR

På raderna

- Hur långt fick Kaj och Krister åka med Percy i bussen?
- Vad pratade de med Percy om?
- Vad bestämde Kaj sig för när de hade klivit av bussen?

Mellan raderna

- Vad gjorde Percy när Krister sa att grabbarna var Pissråttor och varför gjorde han så?
- Varför tyckte Kaj att allt kändes bra där på bussen?
- Varför svarade inte Kaj och Krister när Percy sa att livet var fantastiskt?

Bortom raderna

- Finns det ställen där man kan känna sig riktigt trygg?
- Vilka kan man kalla för "gangster"?
- Hur stort är universum?

AKTIVITETER

Den perfekta världen

Låt eleverna få ta rollen av att vara beslutsfattare i världen och be dem i grupper fundera på vilka lagar och regler som de anser är nödvändiga för att alla ska få känna sig trygga, glada och säkra.

Grupperna kan få namnge sina världar och både skriva och illustrera hur de tänker och resonerar.

Påminn dem om att de ska presentera och argumentera för sina världar för klassen sedan.

Vill man kan man låta eleverna få spela in filmer till sina presentationer.

Redovisa och låt de andra grupperna få ställa frågor.

Detaljerna + Väntan

Läs kapitlet och jobba sedan med övningarna.

ORD OCH UTTRYCK

osäker, övervinnas, idiotsäker, laglig, proffset, utpressning, dras med, stå emot, väste, tajta, hukande, operationen var igång, glesa.

LÄSFÖRSTÅELSEFRÅGOR

På raderna

- Vem var det som Kaj gjorde allt för och varför?
- Vad skulle Sackes pappa iväg och göra?
- Beskriv vad som hände när allt satt igång.

Mellan raderna

- Vad betyder det att man ”följer något till punkt och pricka”?
- Varför kände Kaj sig osäker på planen?
- På vilket sätt skulle Krister bli räddad av Naimas och Kajs insats?

Bortom raderna

- På vilka sätt kan man använda sig av utpressning?
- På vilka sätt får man vistas på andras tomter?
- Vad är GDPR för något?

AKTIVITETER

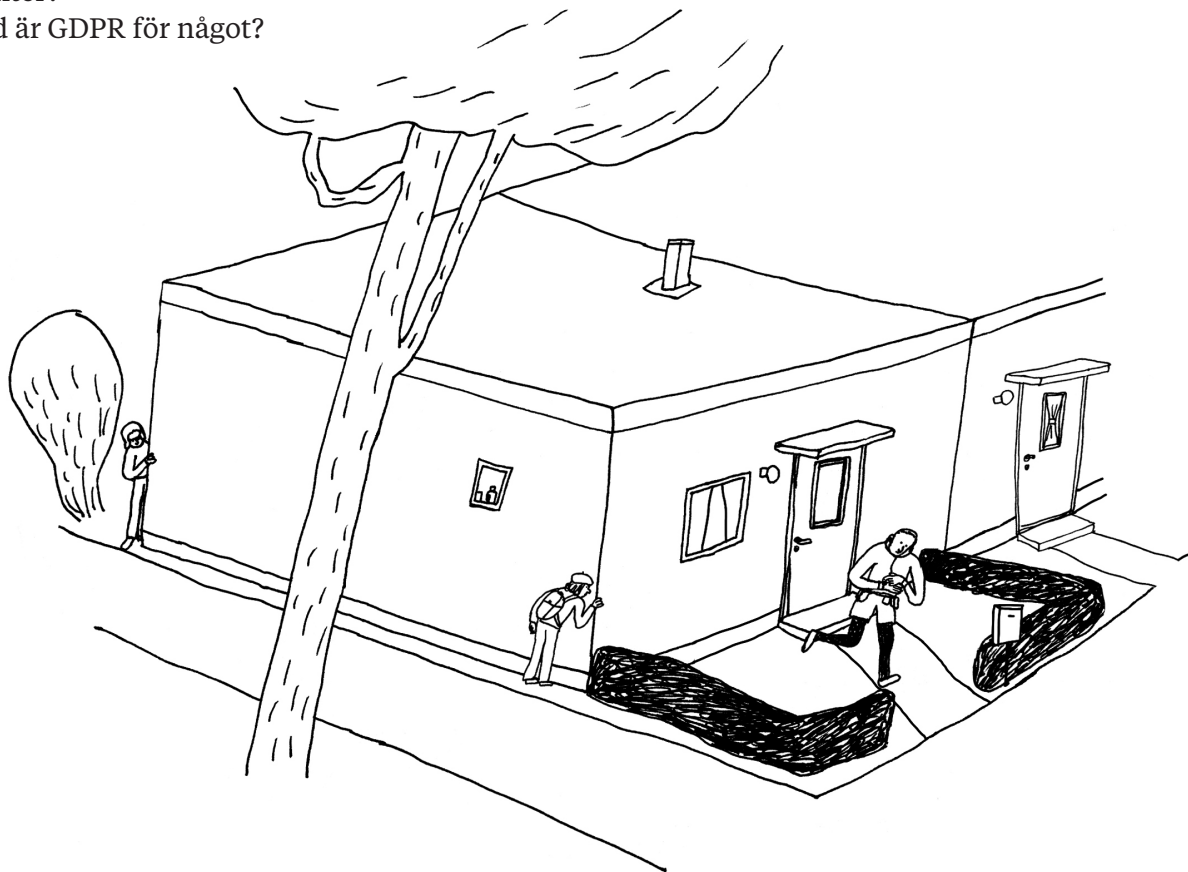
GDPR och spela in filmer

Prata med eleverna om hur man ska se på detta med att filma varandra. Kaj och Naima vill hämnas för Kristers skull, men är det lagligt när de bestämmer sig för att filma Sacke och använda det som utpressning mot honom?

Undersök tillsammans vilka lagar det är som gäller när man spelar in filmer på andra personer. Använd surfplattor, telefoner eller datorer för att få fram information.

Eleverna kan arbeta i par så att de samtidigt kan diskutera det som de hittar och kommer fram till.

Sammanställ i helklass och gör förslagsvis en affisch med punkter på det man bör tänka på när det gäller att använda filmat material.

Darth Vader + Slaget

Läs båda kapitlen och jobba sedan med övningarna.

ORD OCH UTTRYCK

bultande, flinade, ryggade tillbaka, gestalten, modigaste, ondaste, väsande, smackande kyss, kutat, grabba tag, forsade.

LÄSFÖRSTÅELSEFRÅGOR

På raderna

- Vad hände när Naima knackade på dörren?
- Varför tror ni att Sackes pappa kom hem så snabbt?
- Fick hämnden den effekt som Naima och Kaj hoppas på? Berätta.

Mellan raderna

- Vad betyder det att man har "eld i blicken"?
- Varför kände Kaj att han ville ge Naima en smackande kyss?
- Vad menar Sacke med "Det här ska ni få betala för"?

Bortom raderna

- Vad kan hända när man "tar saker i egna händer"?

AKTIVITETER

Nätmobbing

Knyt an till det som ni arbetat med och pratat om i avsnitten innan och som handlade om på vilket sätt man får spela in och använda film där andra personer är med.

Prata om att det inte bara är film som kan användas för att mobba andra i digitala miljöer utan att det finns många typer av nätmobbing.

Låt eleverna få fundera på vad det kan vara och skriv upp deras tankar på tavlan.

Lyft även punkterna här under ifall det är så att de inte själva kommer fram till dessa:

1. *Fysiska kränkningar*

Vilket kanske låter konstigt men kan till exempel vara att någon loggar in på en annans konto mot dennes vilja och utger sig för att vara den personen. Kanske gör man saker i den personens namn.
(Kapning)

2. *Verbala kränkningar*

Kan innebära att någon skriver något taskigt om någon annan eller så kanske man sprider elaka och falska rykten.
(Flejming)

3. *Psykiska kränkningar*

Kan vara att någon känner sig utanför och utfryst. Det kan vara i någon chatt-grupp. Man kanske aldrig blir inbjuden på saker som andra gör på nätet.

Efteråt

Läs kapitlet och jobba sedan med övningarna.

ORD OCH UTTRYCK

kokade i mig, uppmuntrat, rekat, fnysning, ångrade mig, kaos.

LÄSFÖRSTÅELSEFRÅGOR

På raderna

- Vart gick Naima och Kaj efter hämndaktionen?
- Vad skulle hända om Sacke berättade vad han visste för sin pappa?
- Vad insåg Kaj att det hela skulle kunna leda till?

Mellan raderna

- Varför var Kaj arg?
- Varför kan man säga att Zozou egentligen var ansvarig för allt som hänt?
- Varför kände Kaj att allt var för sent även om han tidigare hade velat kyssa Naima?

Bortom raderna

- Hur kommer det sig att man kan vara så arg på någon som man egentligen gillar?
- Vad är "konsekvenser av det man gör" för något?

AKTIVITETER

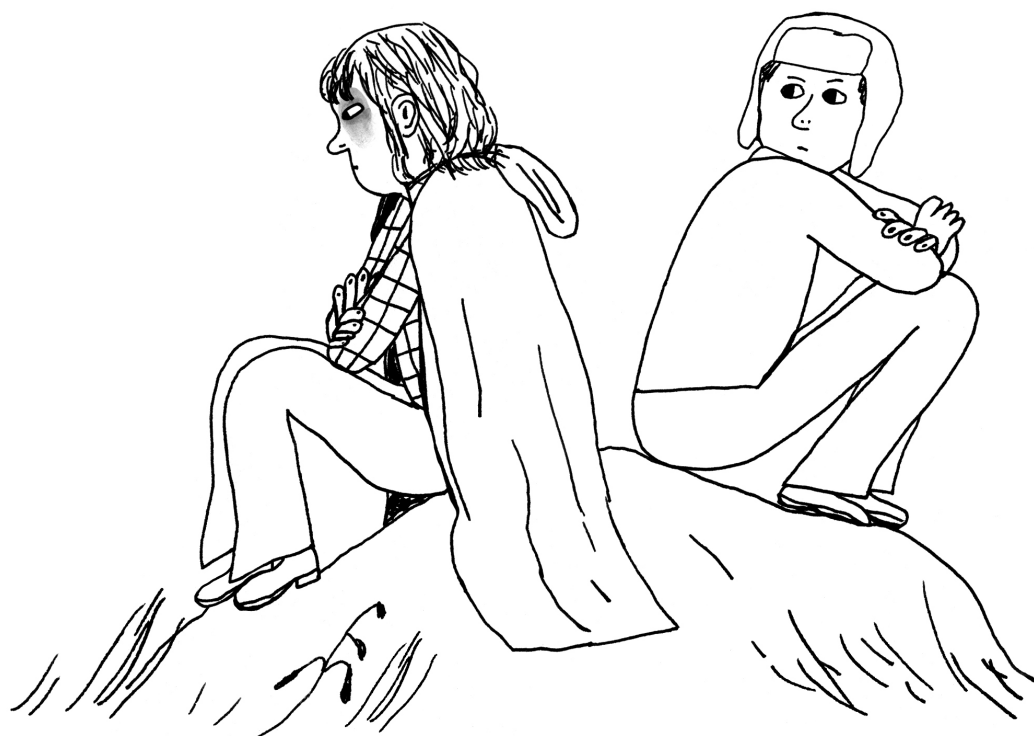
Hantera ilska

Prata med eleverna om att det händer alla att man blir arg ibland och speciellt om vi är i pressade eller stressade situationer. Men den stora frågan är hur vi handskas med det när det händer. För när någon blir riktigt, riktigt arg utan någon direkt anledning kan det bli svårt. Både för en själv och för de som är i ens närhet.

Låt eleverna prata om när de känner att de blir arga eller frustrerade och vad de har för knep för att hantera det.

Tips på vad man kan göra för att hålla ilskan under kontroll eller att undvika den helt. Du kan också ladda ner flera av dessa övningar via nätet och prova med klassen:

1. Djupa magandningsövningar.
2. Yogaövningar.
3. Skriv av dig. Hjälper dig att sortera tankar och få en bättre överblick av det du känner.
4. Skriv en lista. Här kan man till exempel göra en lista över det som är bra eller dåligt för en själv för att slippa bli arg.
5. Avslappningsövningar.

Sanningen om alltihop

Läs kapitlet och jobba sedan med övningarna.

ORD OCH UTTRYCK

gnagde, panik, deppig, bekymrad min, räddare, klippte till, millisekund, passerade, befrielse.

LÄSFÖRSTÅELSEFRÅGOR

På raderna

- Vad hände när Kaj berättade om allt för sin pappa?
- Vad tyckte pappa om Zozou?
- Vad var det som fick Kaj att gråta?

Mellan raderna

- Varför var det så svårt för Kaj att berätta allt för pappa?
- Varför blev hans pappa så arg tror ni?
- Varför skämdes Kaj för att han inte hade berättat precis allt?

Bortom raderna

- Hur är en människa som är "låg"?
- Är man skyldig att berätta om någon blir mobbad?
- Måste en vuxen alltid behålla sitt lugn?

AKTIVITETER

Vad kan familjen göra?

Prata om att många barn och ungdomar känner skam när de blir mobbade och att det därför kan vara svårt att upptäcka att det pågår innan det redan har gått väldigt långt. Därför spelar familjen en stor roll precis som i fallet med Kaj och Krister.

Fråga eleverna vilka signaler de tror att man kan se hos någon i familjen som är utsatt för mobbning. Jobba i par eller grupper och skriv ner. Återge i storgrupp och motivera varför man skrivit ner det man gjort.

Här är några punkter som du kan komplettera med om det inte kommer fram i gruppernas diskussioner:

- Fundera på om det har skett någon förändring i personens beteende.
- Om personen inte tar med sig kompisar hem eller själv går hem till kamrater.
- Om det är så att personen inte gärna vill prata om hur det har varit under dagen
- Personen vill inte gå till skolan eller fritidsaktiviteter.
- Personen mår dåligt varje dag och har svårt att somna eller har mardrömmar.
- Personen har dålig aptit, magont eller huvudvärk.
- Personen kommer hem med trasiga eller smutsiga kläder.
- Saker som mobilen, väskan och gymplkläder försvinner.

Radionyheterna + Dom första vitsipporna

Läs båda kapitlen och jobba sedan med övningarna.

ORD OCH UTTRYCK

småningom, ovänner, nynnade, tigerinvasion, allmänheten, spärrade upp, rökångor, uppdrag, förgifta, fokus, överdrev, hemväg, hackig andning, rökpelare, slirade.

LÄSFÖRSTÅELSEFRÅGOR

På raderna

- Vad tänkte Kaj på i bilen på väg till tippen?
- Vem trodde Kaj låg bakom branden och varför?
- Hur reagerade Kajs pappa i bilen?

Mellan raderna

- Varför var det mest Krister som Kaj tänkte på när de åkte i bilen?
- Hur tror ni att känslan var i bilen på väg till tippen?
- Varför trodde Kaj att pappa inte skulle be om ursäkt?

Bortom raderna

- Vad innebär det att ha panik?
- Vad tror ni man har för känsla om man tror att någon man älskar ska dö?
- Vad innebär det att man "inte kan leva utan en person"?

AKTIVITETER

Om det blir riktigt illa

Sammanfatta avsnittet med eleverna och prata om att situationen nu har blivit ytterst farlig.

Fråga eleverna när de tror att ett mobbande beteende övergår till att bli brottsligt och därför bör anmälas till polisen.

Samtala i par eller grupper och återkoppla i stor grupp.

Definitioner som du kan hålla koll på om de kommer upp under samtalen och som stöder sig på polisens syn på vad som strider mot lagen:

- Att slå någon.
- Att trakassera någon.
- Att hota någon.
- Att få någon under 15 år att göra sexuella saker på nätet.
- Att sprida kränkande bilder på någon annan.
- Att fota eller filma någon som till exempel är på toa, i duschen eller i omklädningsrummet, utan personens tillåtelse.
- Att diskriminera någon, det vill säga att behandla någon illa på grund av exempelvis personens kön eller religion.

När anmälningar görs mot barn som är under 15 år är det socialtjänsten som behandlar fallet. Prata om vad socialtjänsten är för något.

Kaoset + Förlåt + Smällen

Läs de tre kapitlen och jobba sedan med övningarna.

ORD OCH UTTRYCK

galna, rusade, vällde ut, rymdfararna, bår, motades, slow motion, genomskinlig, avspärningarna, ilfart, röken var vass, vilja, hasade fram, halvvägs.

LÄSFÖRSTÅELSEFRÅGOR

På raderna

- Varför tycker många att vitsippor betyder nytt liv?
- Vem trodde Kaj och pappa att det var på båren, men vem visade det sig vara?
- Beskriv vad som hände när Kaj sprang iväg för att hitta Krister.

Mellan raderna

- Varför tror ni att Sacke nu plötsligt bad om förlåt?
- Hur tror ni att Sackes pappa tänkte och kände när han kom springande?
- Hur kunde Kaj få kraft för att släpa ut Krister?

Bortom raderna

- Vad menas med att "försvinna utan att säga hejdå"?
- Kan man få övernaturliga krafter när man är riktigt rädd?
- Finns det människor som är villiga att ge sina liv för andra?

AKTIVITETER

Stark kärlek

Prata med eleverna om att kärlek kan vara en mycket stark känsla som kan göra att man nästan är beredd att göra vad som helst för den man älskar.

Kajs kärlek för sin storebror fick honom att riskera sitt eget liv.

Hitta bilder och citat från nätet genom att förslagsvis söka på stark kärlek. Printa ut och plasta in dessa och använd dem för att låta eleverna få läsa. Alternativt att de själva söker efter bilder, citat och dikter.

Låt eleverna få skapa egna texter om vad stark och villkorslös kärlek är för något.

Läs och presentera för varandra.

Nu efteråt

Läs kapitlet och jobba sedan med övningarna.

ORD OCH UTTRYCK

strilar, onödiga, blåtira, ångra sig, skämdes, gnagt, skyldige, läka, ärr, besökstider, solen silas, jublar, spurtseger.

LÄSFÖRSTÅELSEFRÅGOR

På raderna

- På vilket sätt jämför Kaj det som har hänt som ett kretslopp?
- Varför tycker Kaj att det nästan är mest synd om Sacke nu?
- Vad är det pappa lovar Kaj och Krister?

Mellan raderna

- Vad betyder det när "något går överstyr"?
- Hur tror ni att Sacke och hans pappa har pratat om det som hänt nu i efterhand?
- Varför struntar Naima i de vanliga besökstiderna?

Bortom raderna

- Hur går det till när man "trissar upp en situation"?
- Kan man förändras när man har varit en mobbare?
- Måste det till stora händelser för att skapa förändringar?

AKTIVITETER

Att bryta negativa mönster

Prata med eleverna om ifall de tror att Sacke verkligen har ångrat det han gjort. Berätta att det finns vissa viktiga saker som kan göra stor skillnad för att motverka mobbning även om det inte finns en färdig mall för hur man kan lyckas med det. Några saker som betyder mycket för att bryta negativa mönster kan vara:

1. Förtroendefulla relationer med vuxna.
2. Systematiskt trygghetsarbete. Det innebär att man kartlägger, analyserar, åtgärdar och följer upp.
3. Utmana och förändra ojämlika och begränsande normer.

Diskutera varje punkt och prata om på vilket sätt ni skulle kunna arbeta med det i er klass eller på er skola.

Skriv ner, dokumentera och skapa ett projekt.

